

„DE PELGRIMSREIS.”

De Romeinen hadden een spreuk die, met zekere vrijheid vertaald, zeggen wil, dat het met boeken soms wonderlijk gaan kan. Dat oude woord is nog ten volle van kracht.

Het meeste, dat voor de pers geschreven wordt, is na een zekeren tijd, enkele jaren, ja maanden soms, reeds volkomen en veelal voor goed vergeten. Sommige boeken en geschriften houden het wat langer uit; „ze worden nog altijd gevraagd.” Maar toch, de uitgever legt geen nieuwen druk op, en meermalen maakt de tweede-hands boekhandel zich meester van wat nog overbleef.

Verbazend weinige, vergeleken bij het vele, dat verschijnt, zijn de boeken, die een paar geslachten lang in trek blijven. Ieder kan er zich van overtuigen, door b.v. een lijst der uitgaven in 1850 nog eens in te zien.

Des te meer moet het treffen, dat er enkele werken zijn, die niet verouderen. Tot die bevoorrechte behoort de *Pelgrimsreis* of *Christenreis*, (waarbij de „Christenreis”) door Bunyan. Een bewijs hiervoor, dat ieder kan nagaan, en we daarom aanhalen, is reeds, dat alleen in de laatste 25 jaar telkens weer uitgeverij in Nederland den moed hebben gehad, nieuwe overzettingen het licht te doen zien. In de laatste jaren verschenen er zelfs wel eens twee gelijktijdig, de een wat fraaier dan de ander, en alle schijnen aftrek te vinden.

Het boek van Bunyan is zeker een der merkwaardigste, die ooit het licht zagen. In de tweede helft der zeventiende eeuw, dat is vóór meer dan 200 jaar geschreven, wordt het nog evenzeer, ja meer gezocht, dan bij zijn eerste verschijnen. Het heeft geslacht op geslacht zien komen en gaan, maar het is onder dat alles in zijn ouden roem staande gebleven. Het heeft telkens meer harten geboeid, telkens meer vrienden verworven. Duizenden werken van hooggeleerde schrijvers zijn tegelijk met dit boek verschenen, wier namen thans nauwelijks meer herdacht worden. Maar de „Christenreis” is nog altijd een oude goede bekende, bij rijk en arm, bij jong en oud.

En daarbij is dit niet alleen het geval in het land, waar het boek zijn oorsprong nam. Doorwandel Nederland, geheel Europa, en zie of ge haast een volk vindt, dat Bunyans droomgezicht niet in zijn eigen taal kent en leest. Trek de zeeën over naar 't verre Westen; de Pelgrim is u vooruit getogen. Hij heeft zijn vrienden in Zuid-Afrika, in Azië en Australië. Ja, deze Pelgrim kan zich beroemen in meer harten te leven, dan de geniale Shakespeare of de onsterfelijke Milton.

Wij willen thans niet onderzoeken, vanwaar dit verschijnsel; wie 't weten wil, leze slechts het boek zelf, en het antwoord zal hem geworden. Maar 't is een verblijvend teeken, dat, na reeds zoo menige uitgaaf ook hier te lande, Bunyans werk telkens weder het licht mag zien. Verblijvend ook, omdat dit boek in onzen twijfelzieken, krachteloozen en verdoovenden tijd, waarin onverschilligheid verdraagzaamheid wordt gedoopt, een getuigenis wordt. Want John Bunyan is een man van geloof en kracht. Hij geloofte nog aan een zondenlast, die van de schouderen vallen moet, eer men rechten vrede geniet. Hij vreesde een heil van geestelijke boosheden, alleen door het zwaard des Geestes te overwinnen. Hij kent een weg, die tot zeer dicht bij de hemelpoort voert, en toch ten slotte blijkt uit te loopen op de hel. Het is goed, zulke dingen ook thans nog eens te verkondigen, want ze zijn niet slechts gewrochten eener rijke verbeelding, maar de treffende openbaringen der ontzettende werkelijkheid.

Wij weten zeker allen, hoe de schrijver der „Christenreis,” na een los en slordig leven in zijn jeugd tot den Heere gebracht, door veel lijden is geheiligd. Van eenvoudig ketellapper prediker geworden, kon hij zich niet beroemen

op geleerdheid of wetenschap. En evenwel wist hij duizenden door zijn redenen te boeien en te treffen. Zóó uitnemend was de gave hem door God verleend, dat men zich verbaasd vroeg: vanwaar heeft een ongeleerd man die aangrijpende welsprekendheid, die onweerstaanbare zeggingskracht, die onnavolgbare wijs van voorstelling? Karel II, de nietswaardige koning van Engeland, bemerkte eens, dat een bisschop van de Staatskerk zich gereed maakte Bunyan te gaan hooren, en vroeg spottend: „Wat moet ge toch bij dien ketellapper doen?” „Sire,” hernam de verstandige bisschop, „ik zou gaarne mijn waardigheid geven, zoo ik prediken kon als die ketellapper.”

Het was na de herstelling van Karel II op den troon zijner vaderen, dat John Bunyan wegens „onwettige zinking” te Bedford werd gevangen gezet. Hij was toen ruim dertig jaar oud, en sedert 1655 prediker bij de Baptisten. De staatskerkelijke partij, grootendeels uit koningsgezinden bestaande, had haar vroegeren koning Karel I zien onthoofden, en Engeland met forsche hand voelen regeeren door Olivier Cromwell, terwijl al wat de Staatskerk vijandig was, het hoofd ophief. Thans, nu het oude weer met gejuich was hersteld, een gejuich, dat weldra voor goed verstomde, nam de weleer onderliggende partij een onedele wraak. John Bunyan was door zijn „ongepolijste” welsprekendheid, zijn vurige vroomheid, zijn boek: „De genade overvloedig bewezen aan den grootste der zondaren,” algemeen bekend, en als een gevaarlijk man sloot men hem op.

Meer dan twaalf jaren zat hij gevangen, het brood voor zich en de zijnen winnend met het maken van veters. Gelukkig werd hem de gevangenschap verzoet door het veelvuldig bezoek der zijnen, en het gezelschap zijner blinde dochter.

Hoe groot een vijand Bunyan, ondanks zijn levendige verbeeldingskracht, van alle opgeschroefde overdrijving in geestelijke zaken was, blijkt hieruit: In de gevangenis bezocht hem eens iemand, die binnentrad met de woorden: „Meester Bunyan, ik heb u in het gansche land gezocht, want de Heere heeft mij tot u gezonden.” — „Dat is niet waar,” antwoordde de gevangene onmiddellijk, „anders zoudt ge mij niet overal gezocht hebben. Want de Heere weet zeer goed, dat ik reeds jaren hier te Bedford gevangen zit.”

Toen Bunyan eindelijk werd ontslagen, ging hij, zijn predikambt weder aanvaardend, het land door, „twisten beslechtend, smarten lenigend, en bevestigende het geloof zijner broederen.” In 1688, toen „bisschop Bunyan” terugkeerde van een reis, welker doel was een vader met een opstandigen zoon te verzoenen, deed hij een koorts op, die hem ten grave sleepte, juist zestig jaar oud. In de gevangenis te Bedford is „de Christen en Christenreis” geschreven. De studeerkamer des schrijvers was een vochtige kerker, zijn bibliotheek de Bijbel en het martelaarsboek van Fox. Zijn letterkundige wetenschap veroorloofde hem slechts, de woorden niet zelden met grove fouten te schrijven, en dikwijls de volzinnen tegen alle taalregelen in saam te voegen.

Dat onder zulke omstandigheden een boek ontstaan kon, nooit geëvenaard, nog nimmer overtroffen, ligt voorzeker, wie zal 't ontkennen, aan die afwisseling van eenvoudigheid en verhevenheid, van zeer gewone gezegden en plechtige uitspraken, die elken lezer treft. Ook aan het karakter van waarheid en werkelijkheid, dat u nergens herinnert aan een droom of gezicht. Maar boven dit alles, aan het vast en onwrikbaar geloof des eenvoudigen, gevangenen predikers in de „onzienlijke dingen,” aan de stad, die fundamenten heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester God is. In dat geloof heeft hij geschreven, en door dat geloof kon hij aldus schrijven. Ook de letterkundige waardij van Bunyans werken is groot. De beroemde Macauley noemt hem „het grootst dramatisch vernuft zijner eeuw.”

Daar zijn er ook onder ons nog altijd, die 't werk van Bunyan slechts bij gerucht kennen. Vele vroegere uitgaven lokten dan ook niet tot kennismaking uit, en ik herinner mij nog levendig de waarlijk schrikwekkende plaatjes, de grove

letters en vooral de erbarmelijke taal en stijl van „de Christenreis,” zooals ik die op zes-jarigen leeftijd onder de oogen kreeg. 't Is ook alles behalve gemakkelijk Bunyan te vertalen, al leent zich ons Nederlandsch mis-schien van alle talen nog het best er toe. Thans echter is een Nederlandsche Bunyan, even aantrekkelijk van uiterlijk als van inhoud, niet zeldzaam meer.

Welke Nederlandsche overzetting de voorkeur verdient, waag ik niet te beslissen. In elk geval de latere verreweg boven de oudere. De schoonste naar het uiterlijk is zeer zeker de prachtige uitgaaf, die vóór een paar jaar bij Callenbach verscheen, gesierd met een groot aantal keurige platen. Dat is tevens de eenige mij bekende Nederlandsche vertaling, die ook de verzen geeft, een 500 regels, die Bunyan aan zijn werk toevoegde, en die er mee in verband staan. Dichterlijke vlucht zoeke men er echter niet in. Verzen maken ging Bunyan slecht af. Een der merkwaardigste Engelsche uitgaven uit den laatsten tijd is zeker die, waarvan de banden zijn vervaardigd uit hout van de kerk, waarin Bunyan eenmaal preekte.

Het boek van Bunyan is een dier zeldzame, welke men als kind leest, als jongmensch liefkrijgt, eerst later begrijpt, maar die ons te allen tijde krachtig aantrekken. Milton en Dante en Vondel zijn groote mannen geweest, maar de nederige droomer van Bedford zou, uit zijn graf rijzend, naar waarheid kunnen spreken: Ik heb overvloediger gearbeid dan zij allen; doch niet ik, maar de genade Gods, die met mij was.

'k Denk vaak, als 'k op uw beeldnis staar,
O Ziener, groot en wonderbaar,
Dien 't eeuwental den krans niet rooft,
Bij wat gelooft of niet gelooft,
Hoe schoon de werkelijkheid wel zij,
Die droomen leert, zoo schoon als gij!

A. J. HOOGENBIRK.

Cacao en chocolade.

Om den lezer eens een denkbeeld te geven, hoe groot tegenwoordig het gebruik van cacao-poeder is, kan de volgende statistiek dienen.

In 1909 werden ruim 81.000.000 kilogrammen ruwe cacao ter verwerking ingevoerd, terwijl ruim 12.000.000 kilogrammen cacao-poeder naar het buitenland werden verzonden.

Ook de omzet van cacao-boter is van groot belang; zij wordt o. a. voor geneeskundige doeleinden, voor het fabriceren van parfumerieën, cosmetiek, enz. gebruikt. Van dit artikel werd over hetzelfde jaar ruim 3.250.000 kilogrammen ingevoerd. Vooral de bekende fabriek van Van Houten te Weesp heeft er veel toe bijgedragen om deze industrie op te werken.

Sedert 1679 was de manier om chocolade te vervaardigen van cacapitten in Holland bekend, doch de uit de pitten vervaardigde chocolade was bitter en bevatte veel zwaar te verteren vetstoffen. Daar men toen echter nog niets anders had, werd zij langen tijd niet alleen in ons land, maar ook in het buitenland gezocht, waar zij onder den naam van Zeeuwsche chocolade tamelijk vermaard was.

Eerst in 1828 slaagde de heer C. J. van Houten er in, een middel te vinden om de cacao van de vette deelen te ontdoen, waardoor zij haar lichte verteerbaarheid kreeg, terwijl ze toch haar voedingswaarde en heerlijken smaak bleef behouden. Van dit oogenblik af is het gebruik van chocolade steeds toegenomen en langzamerhand werd de fabricage van chocolade-tabletten verdrongen door die van cacao-poeder.

Guiseppe Garibaldi begroet Koning Victor Emanuël II.

Rome is in feestdus gehuld; alle klokken luiden; van den hoogen Janiculus buldert het geschut; op het Kapitoel wappert in vollen luister de vlag van Italië, en in een schier eindelooze reeks van schitterende feesten zal het vijftigjarig jubileum der Italiaansche eenheid worden herdacht.

Oude herinneringen treden naar voren; de crisis van een halve eeuw geleden wordt opnieuw doorleefd, ten drie namen zweven op aller lippen: Garibaldi, die de volksziel deed opvlammen in geestdrift; Cavour, die het schip van staat de haven der eenheid binnenloodste; Victor Emanuël II, die de kroon van het Vereenigd Italië op zijn slapen zette.

De koning had de lichtste taak; hij had de handen maar op te houden, om de rijpe vrucht op te vangen. Cavour heeft er meer voor gedaan. Dat was de Bismarck van Italië, de scherpzinnige staatsman, de vurige redenaar, de sluwe samenzweerder!

Was hij geen samenzweerder? De geschiedenis heeft het gehoord uit zijn eigen mond. Gedurende zestien jaren was zijn woning het vereenigingspunt van die talrijke geheime genootschappen, die, in het duister werkend, geheel Italië in onrust brachten; deze Cavour, minister-president van Victor Emanuël II, was hun gids, hun raadsman, hun hoofdman.

Hij lichtte hen voor; hij stippelde voor die mannen de lijnen uit; hij teekende voor hen het doel.

Cavour en zijn samenzweerdens werkten in den nacht, in de donkerte, op de duistere sluipwegen der diplomatie, en het doel was de eenheid van Italië.

Om dat doel te bereiken sloot Cavour, de hoogste staatsambtenaar des Konings, een verbond met de roodste Democraten en de vurigste Republikeinen; om dat doel te bereiken had hij Garibaldi noodig.

Wie was Garibaldi?

Deze man met de goedgehartige, blauwe oogen en den rossigen baard scheen in het hooge Noorden geboren te zijn; maar zijn hart sloeg Italiaansch, en in zijn aderen klopte het bloed van den revolutionnair.

Hij werd hoofdman der vermetele Roodhemden, en deze man, de held der hardnekkige Democraten, die met zijn beroemde duizend man een koninkrijk veroverde, legde het neer aan de voeten van Victor Emanuël II, wiens vader Karel Albert dezen zelfden Garibaldi ter dood had veroordeeld.

En niet de gratie des Konings, maar slechts een snelle vlucht had Garibaldi van het schavot gered . . .

Dat gebeurde in 1834; Garibaldi was toen 27 jaar, en was de medeplichtige geweest van een revolutionnaire samenzwering. Hij ontsnapte naar Frankrijk, en het eerste, wat hij in een daar verschijnend dagblad las, was zijn doodvonnis.

Met een doodvonnis begon zijn openbaar leven, en wie het leven van Garibaldi wil beschrijven, zal een roman moeten schrijven, vol van de wonderlijkste avonturen, doodsgerevaren, verrassende wendingen, groote uitkomsten en schitterende dwaasheden.